

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΕΠΙΣΗΜΟΙ ΛΟΓΟΙ

ΠΡΥΤΑΝΕΙΑ
ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Ν. ΠΕΛΕΓΡΙΝΗ
2010–2014

ΤΟΜΟΣ 36^{ος}

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ
2012–2013

ΜΕΡΟΣ Β΄
15.1.2013–18.6.2013

ΑΘΗΝΑ 2015

Η ΤΕΛΕΤΗ ΕΠΙΔΟΣΗΣ
ΤΙΜΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ
ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
ΤΟΥ ΑΕΙΜΝΗΣΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
ΧΡΙΣΤΟΥ ΔΕΔΕ

Την 10^η Ιουνίου 2013, ημέρα Δευτέρα και ώρα 19.00, στη Μεγάλη Αίθουσα Τελετών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, το Τμήμα Νομικής της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, οργάνωσε τελετή επίδοσης τιμητικού τόμου στην οικογένεια του αείμνηστου Καθηγητή του Τμήματος Νομικής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών **Χρίστου Δέδε**.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- * Προσφώνηση από τον Αντιπρύτανη του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητή κύριο Θεόδωρο Δ. Λιακάκο.
- * Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Τμήματος Νομικής, Καθηγητή κύριο Θεόδωρο Π. Φορτσάκη.
- * Παρουσίαση της προσωπικότητας του τιμωμένου από τον Ακαδημαϊκό και Ομότιμο Καθηγητή κύριο Ευάγγελο Μουτσόπουλο.
- * Παρουσίαση του επιστημονικού έργου του τιμωμένου από τον Ομότιμο Καθηγητή κύριο Αργύριο Καρρά.
- * Παρουσίαση του τιμητικού τόμου από τον επιμελητή της έκδοσης και Διευθυντή του Τομέα Ποινικών Επιστημών του Τμήματος Νομικής, Καθηγητή κύριο Νέστορα Κουράκη.
- * Επίδοση του τιμητικού τόμου από τον Αντιπρύτανη του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Καθηγητή κύριο Θεόδωρο Δ. Λιακάκο.
- * Αντιφώνηση της οικογένειας του τιμωμένου.

ΝΕΣΤΟΡΑ ΚΟΥΡΑΚΗ

Καθηγήτρια του Τμήματος Νομικής, Διευθύντρια του Τομέα Ποινικών Επιστημών και επιμελήτρια της έκδοσης

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΤΙΜΗΤΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ

Ο Τομέας Ποινικών Επιστημών της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στη συνεδρίασή του της 2.7.2010, αποφάσισε την έκδοση Τιμητικού Τόμου εις μνήμην του διακεκριμένου συναδέλφου, αείμνηστου Καθηγητή Χρίστου Γ. Δέδε, ως μικρό δείγμα ευγνωμοσύνης και φόρο τιμής προς τον εξάιρετο αυτόν Επιστήμονα και Άνθρωπο.

Ο Καθηγητής Χρ. Δέδες μετά από τις σπουδές του στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών περάτωσε μεταπτυχιακές σπουδές στα Πανεπιστήμια Βόννης, Κολωνίας και Χαϊδελβέργης κοντά στους κορυφαίους καθηγητές του Ποινικού Δικαίου Welzel, Lange, Eb. Schmidt, Armin Kaufmann, G. Stratenwerth ως υπότροφος του Πανεπιστημίου Βόννης και στη συνέχεια του Ιδρύματος Alexander von Humboldt. Ανακηρύχθηκε υφηγητής ποινικού δικαίου το 1963, εντεταλμένος υφηγητής, έκτακτος και κατόπιν τακτικός Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η επιστημονική του παρουσία άρχισε το 1953 με τα πρώτα δημοσιεύματα στον νομικό τύπο (Θέμης, Νομικό Βήμα, Ποινικά Χρονικά κ.λ.π.) και συνεχίστηκε έως την ολοκλήρωση του κύκλου της ζωής του, τον Ιούνιο 2010. Η διδασκαλία του στη Νομική Σχολή, την οποία υπηρέτησε με ευσυνειδησία και αδιάλειπτα, υπερέβη την 30ετία, δηλ. έως το 1993, οπότε και ανακηρύχθηκε ομότιμος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι επιστημονικές του εργασίες καλύπτουν ευρύτατους κλάδους της νομικής επιστήμης από το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, την ποινική δικονομία, την εγκληματολογία, το δίκαιο ανηλίκων, την πολιτική δικονομία, την ιστορία του δικαίου, όπως και τη γενική θεωρία και φιλοσοφία του δικαίου. Έχει δημοσιεύσει 11 βιβλία. Οι μελέτες και τα άρθρα του στον νομικό τύπο της χώρας μας, υπερβαίνουν τις 100, οι δε δημοσιεύσεις σε άλλες πλην της ελληνικής γλώσσες, ή και σε αλλοδαπά περιοδικά ή τιμητικούς τόμους, ανέρχονται σε 27.

Η εκπόνηση του συγγράμματος της Ποινικής Δικονομίας και η επιμέλεια των 10 εκδόσεών της, τα 6 τεύχη του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα, οι μονογραφίες για την έγκληση, το Αντικείμενο της Ποινικής Δίκης, την Αναίρεση, τον Καταλογισμό, το Εθιμο στο Ποινικό Δίκαιο κ.λ.π., όπως και το βιβλίο που εξεδόθη στο Βερολίνο «Beweisverfahren und Beweisrecht», αποδεικνύουν το μέγεθος της επιστημονικής προσπάθειάς του για την πρόοδο της νομικής επιστήμης. Η σημασία και αξία των εργασιών του έχει τύχει διεθνούς αναγνώρισης, όπως μαρτυρείται από το πλήθος των παραπομπών σε αυτές σε συγγράμματα των κορυφαίων εκπροσώπων του κλάδου του Ποινικού Δικαίου,

π.χ. των Roxin, Peters, Maurach / Gössel, Schönke / Schröder / Lenckner κ.λ.π., συνοδευόμενες συχνά από ευμενείς κριτικές².

Έλαβε μέρος σε συνέδρια της Διεθνούς Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, της Ενώσεως των Γερμανών Καθηγητών Ποινικού Δικαίου, σε νομοπαρασκευαστικές επιτροπές του Υπουργείου Δικαιοσύνης, του Συμβουλίου της Ευρώπης κ.λ.π.

Διετέλεσε επισκέπτης καθηγητής στα Πανεπιστήμια Βόννης, Κολωνίας, Göttingen, Erlangen και Μονάχου. Σε διεθνές συνέδριο ποινικολόγων του Ιδρύματος Alexander von Humboldt ήταν εισηγητής για τη χώρα μας ως προς το δικονομικό θέμα του Συμποσίου.

Η παρουσία του ως Γενικού Γραμματέα στο Υπουργείο Δικαιοσύνης συνδέθηκε με την εργώδη προσπάθεια αναβάθμισης των υπηρεσιών του αλλά και με σημαντικά νομοθετήματα, όπως ο νόμος 969 / 1979 περί κακουργιοδικείων, τα οποία έτυχαν ευμενούς αποδοχής.

Η ανωτέρω εκτεταμένη και σημαντική συμβολή του τιμωμένου δικαιολογεί την απόφαση του Τομέα Ποινικών Επιστημών να περιβάλλει με το κύρος του την έκδοση του ανά χειράς τιμητικού τόμου, που πιστεύεται βάσιμα ότι θα συμβάλει στην πρόοδο της επιστήμης και θα αποτελέσει την έκφραση εκτίμησης και αγάπης προς αυτόν.

Είναι πράγματι πολλές και ιδιαίτερα αξιόλογες οι μελέτες που δημοσιεύονται στον παρόντα Τιμητικό Τόμο και η θεματολογία τους είναι εξ ίσου ευρεία όσο και τα επιστημονικά ενδιαφέροντα του τιμωμένου, που εκτείνονταν, ως γνωστό, από τον χώρο του ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου, της εγκληματολογίας *stricto sensu*, του δικαίου ανηλίκων, της αντεγκληματικής πολιτικής και της ποινικής καταστολής έως την ιστορία, τη φιλοσοφία και τη γενική θεωρία του δικαίου. Αντίστοιχα, λοιπόν, οι μελέτες που παρουσιάζονται στο ελληνόγλωσσο μέρος του Τόμου καλύπτουν εν πρώτοις σημαντικά ζητήματα της ποινικής δικονομίας αναφορικά με την κλήτευση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο (Χριστόφορος Αργυρόπουλος), το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου (Βασίλειος Ζησιάδης), την αστυνομική διείσδυση (Μαρία Καιάφα-Γκμπάντι), τους περιοριστικούς όρους που επιβάλλονται αντί για προσωρινή κράτηση (Αργύριος Καρράς), το Ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων (Διονύσιος Σπινέλλης), τη γραφολογική

---

² Ποινικού Δικαίου Γενικό Μέρος: Cl. Roxin, *Strafrecht, Allg. Teil*, 4. Aufl. 2006, § 8, σελ. 237, Reinhart Maurach / Karl Heinz Gössel / Heinz Zipf, *Strafrecht Allgemeiner Teil, Teilband 2*, 1984, §§ 43, σελ. 72, 84, 85, §§ 45, σελ. 133, 144, 148.

Ποινικού Δικαίου Ειδικό Μέρος: Maurach / Schröder, *Strafrecht, Besonderer Teil II* 1981, §73, σελ. 163, 169, Dreher / Tröndle, *Strafgesetzbuch und Nebengesetze StGB* 43. Aufl., 1986, Vorbem. §153, Nr. 1, 5, σελ. 827 επ., §154 Nr. 15, σελ. 834, Schönke / Schröder / Lenckner, 21. Aufl., 1982, Vorbem. § 153, Nr. 2, 5, 6, σελ. 1028 επ., *Leipziger Komm. StGB*, 10. Aufl., Vorbem. § 153, Nr. 12, σελ. 113, 122, *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch*, Vorbem. § 153, Nr. 38.

Ποινική Δικονομία: Cl. Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 23. Aufl., 1993, § 20, σελ. 131, § 24, σελ. 152, § 26, σελ. 174, Peters, *Strafprozess*, 4. Aufl., 1985, § 36, σελ. 278 και § 42, σελ. 341.

πραγματογνωμοσύνη ως ανακριτική πράξη (Ευδοξία Φασούλα), καθώς και την επεξεργασία των εσωτερικών τηλεπικοινωνιακών δεδομένων επίσης ως ανακριτική πράξη (Γεώργιος Νούσκαλης). Ακόμη, σε επίπεδο ουσιαστικού ποινικού δικαίου προσεγγίζονται ακανθώδη και δυσεπίλυτα ζητήματα, όπως η φύση της αρχής ουδέν έγκλημα ουδεμία ποινή άνευ νόμου ως συνταγματικού κανόνα δικαίου (Κωνστ. Τσίνας), η προβληματική των μη γνήσιων εγκλημάτων παραλείψεως (Παναγιώτης Χριστόπουλος) και των λεγομένων εγκλημάτων συσσώρευσης (Ιωάννα Αναστασοπούλου), όπως επίσης και ο νομικός χαρακτηρισμός της χωρίς δικαίωμα ανάληψης μετρητών από ΑΤΜ (Κωνστ. Βαθιώτης). Όμως, ιδιαίτερα διεισδυτικές αλλά και επίκαιρες είναι οι μελέτες του Τόμου και στον χώρο των εγκληματολογικών επιστημών. Αναλύονται έτσι ζητήματα που αφορούν τη σχέση οικονομικής κρίσης και εγκλήματος (Κωνσταντίνα Σαμπάνη), τη σχολική βία (Γιάννης Πανούσης), την επίδραση της μετανάστευσης στην παραβατικότητα (Αγλαΐα Τρωιάνου-Λουλά), καθώς και την κατάσταση στο κέντρο της Αθήνας από την άποψη της παραβατικότητας (Χριστίνα Ζαραφονίτου με ομάδα μεταπτυχιακών φοιτητών). Στο ίδιο εγκληματολογικό πλαίσιο υπάρχουν επίσης μελέτες για την ενδοοικογενειακή βία κατά ανηλίκων (Φωτεινή Μηλιώνη), την επανορθωτική δικαιοσύνη σε σχέση με τη θεωρία περί ντροπής του Braithwaite (Μαρία Κρανιδιώτη), τις προοπτικές για τη δημιουργία ή μη μιας «Εγκληματολογίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Κ.Δ. Σπινέλλη), το επικοινωνιακό πλαίσιο της ποινικής δίκης ανηλίκων (Πάρη Ζαγούρα, Αναστασία Παπαγεωργίου, Ευδοξία Φασούλα) και τις «ρίζες» της Ριζοσπαστικής Εγκληματολογίας στα έργα του Ησίοδου (Στράτος Γεωργούλας). Εξάλλου, ειδικότερα ως προς τη σκοπιά της ποινικής καταστολής και αντεγκληματικής πολιτικής, αξιοσημείωτες είναι οι μελέτες: για τη στέρηση της ελευθερίας ανηλίκων υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ (Μαριλένα Κατσογιάννου), τη μονή ως τόπο κράτησης (Σπύρος Τρωιάνος), τα εναλλακτικά μέτρα και τις ποινές από συγκριτική άποψη (Μαρία Αναγνωστάκη), τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική (Σοφία Γιοβάνογλου), και τη δικαιοπολιτική διερεύνηση της ποινικοποίησης πράξεων που συνιστούν «οργανωμένη» προσέλευση ή αποχώρηση οπαδών σε αθλητικές συναντήσεις (Βασίλειος Πετρόπουλος). Τέλος, κομβικού ενδιαφέροντος και σημασίας είναι οι μελέτες που κινούνται έξω από τον χώρο των ποινικών επιστημών και που αναφέρονται στην ενημέρωση του ασθενούς ως υποχρέωση του ιατρού (Απόστολος Γεωργιάδης), την περιουσιακή επίδοση μέσω κληρονομητής ή επιθανάτιας πληρεξουσιότητας (Μιχαήλ Σταθόπουλος), την ελευθερία του Τύπου σε συσχετισμό με τα δικαιώματα του θύματος απέναντι στα ΜΜΕ (Ευσεβία Κορμικιάρη) και, επιπλέον, την άρση του τραπεζικού απορρήτου (Εφη Λάππα).

Εξίσου βαρύνουσας σημασίας είναι και οι μελέτες που φιλοξενούνται στο ξενόγλωσσο μέρος του Τόμου. Προεξάρχουν και εδώ εργασίες που διερευνούν κεφαλαιώδη ζητήματα του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, όπως η έννοια της διακινδύνευσης ως θεμέλιο της σύγχρονης ποινικής νομοθεσίας (Chiara Perini), η έννοια της δημόσιας ασφάλειας ως καταλυτικό στοιχείο στη σύγχρονη ιταλική

νομοθεσία (Vincenzo Militello), καθώς και η έννοια της πράξεως στο σύγχρονο γερμανικό δόγμα του ποινικού δικαίου (Claus Roxin). Ομως υπάρχουν και μελέτες οι οποίες, μολονότι ενδιαφέρουν πιο άμεσα το ποινικό δίκαιο, έχουν ταυτόχρονα ένα φιλοσοφικό υπόβαθρο που καλύπτει τον ευρύτερο χώρο του Δικαίου. Πρόκειται ιδίως για δύο μελέτες, που εξετάζουν αντίστοιχα τις νεότερες εξελίξεις στα θέματα της αιτιώδους συνάφειας (Ingeborg Puppe) και των λόγων που δικαιολογούν την άσκηση βίας ή άλλης κατ' αρχήν έκνομης συμπεριφοράς από ιδιώτες ή το Κράτος, π.χ. άμυνα (Günther Jakobs). Επίσης στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου, αλλά με έντονο το στοιχείο της δικαιοπολιτικής προσέγγισης, εντάσσονται μελέτες οι οποίες αναλύουν τις προσπάθειες μεταρρύθμισης του ποινικού δικαίου στην Ιαπωνία σε σύγκριση με εκείνες της Γερμανίας μετά τον τελευταίο Παγκόσμιο Πόλεμο (Kazushige Asada), τις δυνατότητες εφικτής αντιμετώπισης του προβλήματος της διαφθοράς σε δύο χώρες της νότιας Ευρώπης (Nestor Courakis, Grazia Mannozi), καθώς και τις νεότερες διακρατικές τάσεις για την προστασία των ανηλίκων κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης ανηλίκων μέσω της φερώνυμης Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφηκε στη Lanzarote Ισπανίας την 25.10.2007—στην Ελλάδα κυρώθηκε με τον ν. 3727 / 2008 (Laura Ferola). Ενδιαφέρον εμφανίζει επίσης η μελέτη για τις ιδιαιτερότητες του στρατιωτικού ποινικού δικαίου (Athanasia Dionyssopoulou). Σε επίπεδο, τώρα, ποινικής δικονομίας, άξιες ιδιαίτερης μνείας είναι οι μελέτες για τη συναινετική διευθέτηση ποινικών υποθέσεων (Hans Kudlich), για τον σύγχρονο ρόλο των ενόρκων στην ποινική δίκη (Gunnar Duttge) και για την εφαρμογή της αρχής «ne bis in idem» από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Dimitris Triantafyllou). Πρωτοποριακές είναι όμως και οι μελέτες που άπτονται εγκληματολογικών θεμάτων: Αφορούν, ειδικότερα, τα πορίσματα έρευνας για τη σχέση μεταξύ σχολικής βίας και τηλεοπτικών εικτομπίων στα ΜΜΕ με αντικείμενο τη βία (Franz Streng) και, ακόμη, τις νομοθετικές εξελίξεις στην Ιταλία ως προς τις λεγόμενες «αμοιβές κρατουμένων» —πρβλ. ά. 67 ελλΣωφρΚ (Mario Pisani). Τέλος, μία σύντομη αλλά ιδιαίτερα περιεκτική και τεκμηριωμένη μελέτη αναφέρεται στον σπουδαίο Αθηναίο μουσικό Δάμωνα από τον Δήμο Οα (Evangelhélou Moutsopoulos).

Οι μελέτες παρουσιάζονται στον παρόντα Τόμο κατά αλφαβητική σειρά των συγγραφέων τους και όχι κατά επιστημονικό κλάδο ή υποκατηγορία, καθώς αρκετές από αυτές, όπως υπογραμμίστηκε ήδη, μπορούν να ενταχθούν τόσο στο ποινικό δίκαιο εν στενή εννοία, όσο επίσης στους κλάδους της φιλοσοφίας του Δικαίου και της αντεγκληματικής πολιτικής. Περαιτέρω, οι μελέτες διατηρούν στον παρόντα Τόμο την αυτονομία του τρόπου με τον οποίο τις διαμόρφωσε ο κάθε συγγραφέας, δεδομένου ότι με την τυχόν ομοιομορφοποίησή τους, π.χ. σε θέματα υποσημειώσεων και βιβλιογραφίας, θα μπορούσε να αλλοιωθεί η ιδιαίτερη «ταυτότητα» της κάθε μελέτης.

Την Επιτροπή Έκδοσης αποτέλεσαν οι Καθηγητές Ευάγγελος Μουτσόπουλος και Άννα Μπενάκη-Ψαρούδα (μέλη της Ακαδημίας Αθηνών), Αργύριος Καρράς, Δημήτριος Τριανταφύλλου, Νέστορ Κουράκης και Χριστίνα Ζαραφωνίτου, ενώ ο γενικότερος συντονισμός και η επιμέλεια της έκδοσης ανατέθηκαν στον Νέστορα Κουράκη.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνονται και από τη θέση αυτή προς όσους βοήθησαν στην πραγμάτωση της ανά χείρας σημαντικής προσπάθειας και ιδίως προς την οικογένεια του τιμωμένου, δηλ. τη σύζυγό του Νάνσυ Δέδε και τις θυγατέρες του Μαρία, Αφροδίτη και Χριστίνα, προς τον Δρα Γώργιο Κάβουρα, την κ. Alison Scourti, προς τους συνεργάτες τού κ. Κουράκη Μαρία Γαλανού και Ιωάννη Κούβακα, καθώς και προς τον Εκδότη κ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.